

Riktlinjer

För tillsyn över detaljhandel med tobak, e-cigarett
och påfyllningsbehållare samt vissa receptfria
läkemedel

Dokumenttyp: Riktlinjer
Fastställt av: Socialnämnden
Beslutsdatum: 2018-04-17
Diarienummer: 2018.041 SN
Gäller för: Socialförvaltningen
Giltighetstid: 2018-04-17 och tills vidare
Revideras: Vid behov
Ansvarig för uppföljning/revidering: Alkoholhandläggare/Utvecklingsledare

ALINGSÅS
KOMMUN

Innehåll

1. Tobakslagen, lag om elektroniska cigaretter och påfyllningsbehållare samt lag om handel med vissa receptfria läkemedel - skyddslagar	3
2. Kommunens ansvar	3
3. Tobak.....	4
Vad är en tobaksvara?.....	4
Anmälan och egenkontroll	4
Åldersgräns	4
Skyltning om åldersgräns	4
Marknadsföring.....	4
Varningstexter och förpackningar	5
Tillsyn och kontroll	5
Sanktioner	5
Kontrollköp.....	6
Avgifter	6
4. E-cigaretter och påfyllningsbehållare.....	6
Vad är E-cigaretter och påfyllningsbehållare?	6
Anmälan och egenkontroll	6
Åldersgräns	7
Skyltning om åldersgräns	7
Information, märkning och produktpresentation.....	7
Produktkontroll.....	7
Tillsyn och kontroll	8
Sanktioner	8
Kontrollköp.....	8
Avgifter	9
5. Receptfria läkemedel	9
Anmälan, rapportering och egenkontroll	9
Tillhandahållande och åldersgräns	9
Inköp av läkemedel.....	10
Mottagande av leveranser	10
Förvaring och exponering på försäljningsstället.....	10
Reklamationer och indragningar	10
Tillsyn och kontroll	10
Avgifter	11

1. Tobakslagen, lag om elektroniska cigaretter och påfyllningsbehållare samt lag om handel med vissa receptfria läkemedel - skyddslag

Tobakslagen (1993:581) är en skyddslagstiftning. Ju tidigare i livet man börjar använda tobak desto större är risken att både bli beroende och att drabbas av sjukdomar senare i livet. Rökningen orsakar mängder av dödsfall per år.

Det övergripande målet för den svenska tobakspolitiken är att motverka tobaksbrukets skadeverkningar. Genom lagstiftning, information och stöd till ett allsidigt tobakspreventivt arbete vill staten förhindra tobaksdebut bland barn och ungdom, underlätta tobaksavvänjning och skydda mot skador av passiv rökning.

Försäljning av elektroniska cigaretter och påfyllningsbehållare regleras i lag (2017:425) om elektroniska cigaretter och påfyllningsbehållare och innehåller bestämmelser för att begränsa nikotinets skadeverkningar. E-cigaretter kan vara en inkörsport till nikotinberoende och kan leda till att man börjar använda tobak istället.

I lagen (2009:730) om handel med vissa receptfria läkemedel finns bestämmelser om detaljhandel med vissa receptfria läkemedel på andra försäljningsställen än öppenvårdsapotek. Läkemedel kan orsaka stor skada om de används eller hanteras på fel sätt. Bestämmelserna syftar till att säkerställa att läkemedel inte skadar människor eller miljö samt att läkemedelskvaliteten inte försämras.

Samtliga tre lagstiftningar innehåller bestämmelser om tillämpning av 18 års åldersgräns för att få handla varorna.

2. Kommunens ansvar

I Alingsås kommun är det Socialnämnden som ansvarar för tillsyn över detaljhandeln med tobak, e-cigaretter och påfyllningsbehållare samt vissa receptfria läkemedel. Kommunens alkoholhandläggare ansvarar för information och att tillsyn sker i enlighet med respektive lagstiftning.

Kommunen ska ha tydliga och aktuella riktlinjer som redogör för vad som gäller enligt lagstiftning på respektive område. Syftet med riktlinjerna är att säkerställa rättsäkerhet och likabehandling i kommunen när det gäller tillsynen. Riktlinjerna ska ge stöd och vägledning i det praktiska arbetet med att tolka lagstiftningen i tillsynsarbetet samt redogöra för vad som gäller vid försäljning av dessa varor.

3. Tobak

Vad är en tobaksvara?

En tobaksvara innehåller tobak till någon del och är avsedd att rökas, tuggas, snusas eller sugas på. Exempel på tobaksvaror är cigaretter, cigarrer, cigariller, pip- och rulltobak, snus, tuggtobak, portionstobak, råttobak och tobak till vattenpipa.

Anmälan och egenkontroll

Försäljning av tobak till konsumenter får inte ske förrän en anmälan gjorts till kommunen där försäljningen ska ske. Om försäljningsstället byter ägare måste den nya ägaren skicka in en ny anmälan. Anmälningsblankett finns på kommunens hemsida eller kan fås av alkoholhandläggaren. Alkoholhandläggaren i kommunen ansvarar för att upprätthålla ett register över aktuella försäljningsställen.

Den som bedriver detaljhandel av tobaksvaror, dvs. försäljning till konsument ska enligt lag ha ett egenkontrollprogram. Programmet ska vara anpassat till verksamheten och det bör framgå t.ex. hur åldersgränser, kontroll av varningstexter och andra bestämmelser i tobakslagen tillämpas och följs. Det är näringsidkarens ansvar att personalen känner till de regler som gäller.

Egenkontrollprogrammet ska vara skriftligt och ska dels finnas på plats i butiken och dels skickas in till alkoholhandläggaren. Näringsidkaren bör regelmässigt uppdatera personalen om rutinerna i egenkontrollprogrammet.

Åldersgräns

Tobak får inte säljas eller lämnas ut till någon som inte har fyllt 18 år. Det är den som lämnar ut tobaksvaran som ska förvissa sig om att mottagaren uppnått rätt ålder. Det är förbjudet att sälja tobaksvaror om man misstänker langning, även om köparen är 18 år. Lagen ger inte utrymme för några undantag för t.ex. en förälder eller annan vårdnadshavare som lämnat sitt godkännande.

Skyltning om åldersgräns

Det ska tydligt framgå på försäljningsstället att det är förbjudet att sälja eller lämna ut tobak till den som inte har fyllt 18 år. Skyltningen ska vara tydlig och väl synbar. Skyltningen bör finnas både i direkt anslutning till kassan och vid produkten.

Marknadsföring

Det är förbjudet att marknadsföra tobaksvaror på reklamskyltar utanför försäljningsstället och i skyltfönster. Inne på försäljningsstället får reklamen och marknadsföringen av tobaksvaror inte vara påträngande eller uppsökande och den

får inte uppmana människor att använda tobak. Kommunen har tillsyn över marknadsföring av tobaksvaror på eller i anslutning till försäljningsstället.

Varningstexter och förpackningar

Alla tobaksvaror ska vara försedda med svensk varningstext och texten ska ha en viss storlek och form. Cigarettpaket ska dessutom ha en innehållsdeklaration. Det är inte tillåtet att sälja tobaksvaror med utländska varningstexter eller tobaksvaror som saknar märkning. Felaktigt märkt tobak kan innebära brott mot tobakslagen och medför straffansvar för näringsidkaren.

Det är förbjudet att sälja cigaretter styckvis eller att tillhandahålla cigarettpaket som innehåller färre än 20 cigaretter.

Tillsyn och kontroll

Kommunen har tillsammans med polismyndigheten tillsynsansvaret över detaljhandeln med tobak. Polisens huvudsakliga uppgift är att ingripa vid brott. Kommunens uppgift är istället att arbeta förebyggande. Kommunens arbete handlar om att kontrollera att försäljningen följer lagen och kommunen har till sitt förfogande rätt att använda administrativa sanktioner.

Vid tillsynsbesöken kontrollerar kommunen bl.a. att verksamheten har ett egenkontrollprogram, att det finns en tydlig och klart synlig skyltning om åldersgräns, att tobaksvarorna har en korrekt varningstext, försäkrar sig om att det ej säljs lösa cigaretter eller förpackningar med färre än 20 cigaretter, försäkrar sig om att marknadsföringen på försäljningsstället inte är påträngande, uppsökande eller uppmanar till bruk av tobak mm. Tillsynsbesöket skall dokumenteras.

När kommunen gör tillsynsbesök på försäljningsställen har den rätt att få tillträde till lokaler och andra utrymmen. Den har även rätt att få upplysningar, handlingar och liknande som behövs i tillsynsarbetet. Kommunen och polisen kan besluta om att omhänderta en tobaksvara om försäljningen bryter mot tobakslagen.

Sanktioner

Olovlig tobaksförsäljning kan ge böter eller fängelse. All kassapersonal har ett personligt straffansvar och kan dömas till böter eller fängelse om tobak säljs till en person som inte har fyllt 18 år.

Kommunen får använda sig av administrativa sanktioner om näringsidkaren inte följer tobakslagen. Kommunen får vid allvarliga eller vid upprepade överträdelser meddela de förelägganden eller förbud som behövs för att lagen ska följas. Om ett förbud anses vara en alltför ingripande åtgärd får kommunen istället meddela en varning. Försäljningsförbud får meddelas för en tid på högst sex månader. Föreläggandet kan även innehålla villkor och vara förenat med vite.

Kontrollköp

För att undersöka om ett försäljningsställe har bra rutiner för ålderskontroll kan kommunen göra ett kontrollköp. Det innebär att en person som ser ung ut men som har fyllt 18 år testar om det går att handla tobak utan att visa legitimation. Alingsås kommun utför kontrollköp regelbundet. Ett kontrollköp får inte användas av kommunen som underlag för administrativa sanktioner men kan hjälpa näringsidkaren i att förbättra sina rutiner.

Avgifter

Kommunen får ta ut avgift för tillsyn av den som bedriver anmälningspliktig verksamhet av tobaksvaror. Avgiften tas ut årsvis för innevarande år och information om aktuell avgift finns på kommunens hemsida eller kan ges av alkoholhandläggaren.

4. E-cigarett och påfyllningsbehållare

Vad är E-cigarett och påfyllningsbehållare?

En elektronisk cigarett är en produkt som kan användas för konsumtion av nikotinånga via ett munstycke. En påfyllningsbehållare är en produkt som innehåller vätska med nikotin och som kan användas för att fylla på en elektronisk cigarett.

Anmälan och egenkontroll

Tillverkare och importörer av elektroniska cigaretter eller påfyllningsbehållare ska göra en anmälan till Folkhälsomyndigheten gällande alla produkter som de avser att tillhandahålla konsumenter på den svenska marknaden. Tillverkare och importörer ska varje år till Folkhälsomyndigheten rapportera in försäljningsvolymerna och uppgifter om vilka konsumentgrupper som använder produkterna.

En näringsidkare får inte tillhandahålla elektroniska cigaretter eller påfyllningsbehållare för försäljning till konsumenter utan att först ha anmält försäljningen till den kommun där försäljningen ska ske.

Om försäljningsstället byter ägare måste den nya ägaren skicka in en ny anmälan. Anmälningsblankett finns på kommunens hemsida eller kan fås av alkoholhandläggaren. Alkoholhandläggaren i kommunen ansvarar för att upprätthålla ett register över aktuella försäljningsställen.

Den som bedriver försäljning av e-cigarett och påfyllningsbehållare ska enligt lag ha ett för verksamheten lämpligt egenkontrollprogram. Det är näringsidkarens ansvar att personalen känner till de regler som gäller.

Egenkontrollprogrammet ska vara skriftligt och ska dels finnas på plats i butiken och dels skickas in till alkoholhandläggaren. Näringsidkaren bör regelmässigt uppdatera personalen om rutinerna i egenkontrollprogrammet.

Åldersgräns

Elektroniska cigaretter och påfyllningsbehållare får inte säljas eller lämnas ut till någon som inte har fyllt 18 år. Det är den som lämnar ut sådana produkter som ska förvissa sig om att mottagaren uppnått rätt ålder. Om det finns särskild anledning att anta att en elektronisk cigarett eller påfyllningsbehållare är avsedd att lämnas över till någon som inte har fyllt 18 år, får produkten inte lämnas ut.

Skyltning om åldersgräns

På varje försäljningsställe för elektroniska cigaretter och påfyllningsbehållare ska det finnas en tydlig och klart synbar skylt med information om förbudet mot att sälja eller lämna ut sådana produkter till den som inte fyllt 18 år.

Skyltningen bör finnas både i direkt anslutning till kassan och vid produkten.

Information, märkning och produktpresentation

Elektroniska cigaretter och påfyllningsbehållare måste vid försäljning innehålla informationsblad, innehållsdeklaration och ska vara försedd med en hälsovarning. Saknas dessa uppgifter får produkten inte tillhandahållas konsumenterna på marknaden.

Märkningen på elektroniska cigaretter och påfyllningsbehållare får inte antyda att en viss produkt är mindre skadlig än andra sådana produkter, den får inte innehålla information om halten tjära eller kolmonoxid. Den får inte likna ett livsmedel eller kosmetisk produkt, antyda att en viss produkt har miljöfördelar eller hänvisa till doft eller tillsatser. Styckförpackningar till elektroniska cigaretter och påfyllningsbehållare får inte antyda ekonomiska fördelar genom att t.ex. erbjuda om rabatt eller liknande.

Produktkontroll

Tillverkare, importörer och distributörer av elektroniska cigaretter och påfyllningsbehållare ska upprätthålla ett system för att samla in information om alla misstänkta skadliga effekter som produkterna har på människors hälsa. Om det finns skäl att anta att produkten inte är säker eller av god kvalitet ska de vidta korrigerande åtgärder, dra tillbaka eller återkalla produkten.

Tillsyn och kontroll

Kommunen har tillsammans med polismyndigheten tillsynsansvaret över detaljhandeln med elektriska cigaretter och påfyllningsbehållare. Kommunen har omedelbar tillsyn när det gäller bestämmelserna som omfattar produkthanmälan, produktkrav, produktpresentation, informationsblad, innehållsdeklaration, hälsovarning och rapportering av försäljningsvolymerna med mera.

Kommunen har också tillsammans med polisen ansvaret för den omedelbara tillsynen när det gäller åldersgränskravet och anmälan om försäljning samt kravet på egenkontrollprogram.

Tillsynsbesöket skall dokumenteras.

När kommunen gör tillsynsbesök på försäljningsställen har den rätt att få tillträde till lokaler och andra utrymmen. Den har även rätt att få upplysningar, handlingar och liknande som behövs i tillsynsarbetet.

Sanktioner

Om elektroniska cigaretter och påfyllningsbehållare säljs till en minderårig person är det brottsligt. All kassapersonal har ett personligt straffansvar och kan dömas till böter eller fängelse om produkterna säljs till en person under 18 år. Medveten försäljning av elektroniska cigaretter och påfyllningsbehållare som saknar eller har en felaktig hälsovarning, innehållsdeklaration eller på annat sätt inte uppfyller kraven i lagen kan också medföra böter eller fängelse.

Kommunen får använda sig av administrativa sanktioner om näringsidkaren inte följer lagen om elektroniska cigaretter och påfyllningsbehållare. Kommunen får vid allvarliga eller vid upprepade överträdelser meddela de förelägganden eller förbud som behövs för att lagen ska följas. Om ett förbud anses vara en alltför ingripande åtgärd får kommunen istället meddela en varning. Försäljningsförbud får meddelas för en tid på högst sex månader. Föreläggandet kan även innehålla villkor och vara förenade med vite.

Kontrollköp

För att undersöka om ett försäljningsställe har bra rutiner för ålderskontroll kan kommunen göra ett kontrollköp. Det innebär att en person som ser ung ut men som har fyllt 18 år testar om det går att handla elektroniska cigaretter och påfyllningsbehållare utan att visa legitimation. Ett kontrollköp får inte användas av kommunen som underlag för administrativa sanktioner men kan hjälpa näringsidkaren i att förbättra sina rutiner.

Avgifter

Kommunen får ta ut avgift för tillsyn av den som bedriver anmälningspliktig verksamhet av elektroniska cigaretter och påfyllningsbehållare. Avgiften tas ut årsvis för innevarande år och information om aktuell avgift finns på kommunens hemsida eller kan ges av alkoholhandläggaren.

5. Receptfria läkemedel

Enligt lag om handel med vissa receptfria läkemedel kan detaljhandel med vissa receptfria läkemedel äga rum på andra försäljningsställen än öppenvårdsapotek. Läkemedelsverket beslutar om vilka läkemedel som kan säljas enligt denna lag. Med stöd av lagen har Läkemedelsverket utfärdat mer detaljerade föreskrifter (LVFS 2009:20)

Anmälan, rapportering och egenkontroll

En näringsidkare som vill bedriva detaljhandel med receptfria läkemedel måste först göra en anmälan till läkemedelsverket. Läkemedelsverket rapporterar till kommunen vilka som gjort anmälan om att bedriva detaljhandel med vissa receptfria läkemedel. Alkoholhandläggaren i kommunen ansvarar för att upprätthålla ett register över aktuella försäljningsställen.

Den som bedriver detaljhandel enligt lagen om handel med vissa receptfria läkemedel ska enligt lag ha ett egenkontrollprogram. Programmet ska vara anpassat till verksamheten och avsikten med egenkontrollprogrammet är att ge verksamhetsinnehavaren hjälp att på ett strukturerat sätt säkra kvaliteten beträffande försäljningen och hanteringen av läkemedel.

Det är näringsidkarens ansvar att personalen känner till de regler som gäller. Egenkontrollprogrammet ska vara skriftligt och ska dels finnas på plats i butiken och dels skickas in till alkoholhandläggaren. Näringsidkaren bör regelmässigt uppdatera personalen om rutinerna i egenkontrollprogrammet. Verksamhetsutövaren ska månadsvis skicka in uppgifter om sin försäljning till E-hälsomyndigheten.

Tillhandahållande och åldersgräns

Läkemedel enligt lag om handel med vissa receptfria läkemedel får inte säljas eller lämnas ut till någon som inte har fyllt 18 år. Det är den som lämnar ut varan som ska förvissa sig om att mottagaren uppnått rätt ålder. Nikotinläkemedel får inte säljas om man misstänker att läkemedlet kommer att lämnas över till någon som inte fyllt 18 år.

Läkemedel får endast tillhandahållas i sin originalförpackning. Förpackningen måste vara obruten och utan fel och brister för att få säljas. Läkemedlet ska vid försäljningstillfället ha en så pass lång kvarvarande hållbarhetstid att utgångsdatumet inte passeras under den förväntade användningstiden. Läkemedelsverket anser att en sådan tid bör vara minst 3-6 månader.

Den som bedriver detaljhandel ska informera konsumenten om var han eller hon kan få farmaceutisk rådgivning.

Inköp av läkemedel

Inköp av läkemedel får endast ske av partihandlare med giltigt partihandelstillstånd för läkemedel. Det är verksamhetsutövarens skyldighet att kontrollera att partihandlaren har ett sådant giltigt tillstånd.

Mottagande av leveranser

Läkemedel som har för kort hållbarhet, synliga fel eller avvikande utseende på förpackningen får inte säljas och ska därför redan vid mottagandet sorteras ut och hållas åtskilda från de andra läkemedlen. Butiken ska ha ett särskild uppmärkt plats för förvaring av utsorterade läkemedel.

Förvaring och exponering på försäljningsstället

På försäljningsstället ska läkemedlen förvaras inlåsta eller förvaras under direkt uppsikt av personal. Det ska vara tydligt för konsumenten vilka varor som är läkemedel. Det ska i anslutning till produkterna, genom skyltning, framgå att det är läkemedel. Läkemedel ska förvaras åtskilda från produkter som inte är läkemedel för att förtydliga läkemedlens särställning samt för att garantera att kvaliteten inte försämras till följd av förvaring intill varor som t. ex. kan avge fukt. Läkemedlen ska alltid förvaras i enlighet med förvaringsanvisningarna som anges i förpackningen.

Reklamationer och indragningar

Verksamhetsutövaren har skyldighet att ta emot reklamationer av sådana läkemedel som verksamhetsutövaren har i sitt sortiment, även om man inte har sålt den aktuella läkemedelsförpackningen. Med reklamation avses misstanke om kvalitetsbrister eller fel på läkemedel. Uppgifterna ska vidarebefordras och all hantering vid en reklamation ska dokumenteras. Ibland kan indragningar av läkemedel ske då det framkommit att en viss tillverkningsbatch av ett läkemedel är felaktig och därför inte ska säljas. All hantering av det indragna läkemedlet ska dokumenteras.

Tillsyn och kontroll

Läkemedelsverket har det övergripande tillsynsansvaret över efterlevnaden av lag om handel med vissa receptfria läkemedel följs. Läkemedelsverket får meddela förelägganden och förbud som behövs och beslut om förelägganden eller förbud får förenas med vite.

Kommunen ska där detaljhandeln bedrivs kontrollera efterlevnaden av lagen och ska till läkemedelsverket rapportera brister. Kommunen har rätt att få upplysningar och handlingar samt rätt att få tillgång till lokaler för att utföra kontrollen.

Vid tillsynsbesök kontrollerar Alkoholhandläggaren bl.a. om verksamhetsutövaren har anmält sitt försäljningsställe till läkemedelsverket, att exponering, tillhandahållande och förvaring av läkemedlen är korrekt, att ett egenkontrollprogram finns, att det finns bra rutiner för mottagande av varuleveranser, reklamationer, indragningar och att åldersbestämmelser följs. Tillsynsbesöket dokumenteras och eventuella brister rapporteras till läkemedelsverket.

Avgifter

Läkemedelsverket tar ut en tillsynsavgift per år. Kommunen får även för sin kontroll ta ut en avgift. Avgiften tas ut årsvis för innevarande år och information om aktuell avgift finns på kommunens hemsida eller kan ges av alkoholhandläggaren.